

Zaterdag 17/10/1914 – ochtendeditie

Belgische vluchtelingen.

Het Nederlandse comité tot steun voor Belgische vluchtelingen vraagt beschikbaarstelling van automobielen voor de verzending van goederen (levensmiddelen en kledingstukken) voor de uitgewekenen in Noord-Brabant.

Men meldt ons uit Koewacht:

Woensdag en donderdag zijn van hier en uit omliggende gemeenten tal van vluchtelingen naar hun haardsteden teruggekeerd, vooral personen uit Antwerpen, Zele en Lokeren.

Belgische vluchtelingen.

Men meldt ons uit Breda:

Er konden vandaag 1000 vluchtelingen kosteloos van Breda naar Den Bosch worden vervoerd, waar nog voldoende plaats voor hen is. Er hebben er zich daarvoor evenwel slechts 300 aangemeld. Velen weigeren verder van de grens te gaan.

Hier en in de naaste omgeving zijn thans 19.000 à 20.000 vluchtelingen ondergebracht. Eén der lokalen van het station is nu ook in gebruik genomen als slaapplek van vluchtelingen.

Voor de 45 te Alkmaar verblijvende kinderen van 6 tot 13 jaar, van Belgische vluchtelingen, zal door de zorgen van het gemeentebestuur, van maandag af in het gebouw De Nieuwe Doelen, een school geopend worden. Het onderwijs zal gegeven worden door Belgische onderwijzeressen.

Het Rode kruis heeft gisteren twee pleegzusters naar Vlissingen uitgezonden en een aanvulling van goederen aan het hospitaal te Middelburg doen toekomen.

De regeringscommissaris de heer Snoeck Henkemans heeft gisteren Aardenburg en Sluis bezocht.

De voorzitter van de centrale gezondheidsraad heeft gisteren een barak voor verpleging van aan besmettelijke ziekten lijdende vluchtelingen naar Roosendaal gezonden, zomede een arts en twee semiartsen, ter voorziening in de behoefte aan geneeskundige hulp.

Geïnterneerden.

Gisterenmiddag zijn te Utrecht 80 geïnterneerde Belgische lansiers met 120 paarden aangekomen. De manschappen werden doorgezonden naar Assen; de paarden werden te Utrecht ondergebracht.

Gisterenavond kwam te Utrecht een extra trein uit Vlissingen aan met 460 geïnterneerde Belgische militairen, onder wie vijf officieren. Aan het station werden ze van brood, koffie, tabak en sigaretten voorzien, waarna de trein naar Harderwijk doorstoomde.

Een vliegtuig.

Te Biervliet is een tweedekker, die over de Belgische grens was komen vliegen en bemand met een Fransman en een Belg, vermoedelijk militairen, wegens gebrek aan benzine, gedaald in de Helenapolder, een half uur van de kom der gemeente.

De tweedekker was gemerkt M.F. 120 en had de kleuren blauw, wit en rood. Hij is voorlopig onder bewaking gesteld van de aanwezige politie.

Rotterdam. Belgische vluchtelingen.

In de zalen van Boneski aan de Coolensingel hebben gisteren namiddag de Belgische uitgewekenen, die niet onbemiddeld zijn en tijdelijk hier ter stede verblijf houden, terug vergaderd. Er waren er weer honderden opgekomen. De stoelen waren uit de zalen genomen, zodat er gisteren aan veel meer toegang kon worden verleend dan woensdagnamiddag. Niettemin moesten er weer ettelijke honderden buiten blijven.

De vergadering werd op verzoek van het comité voorgezeten door de heer Gustave Aelbrecht, schepen van Antwerpen, die zich sedert gisteren alhier bevindt en die pas uit de geteisterde stad was teruggekeerd.

Nadat de heer Aelbrecht de vergadering had geopend, gaf hij het woord aan de heer Jos. Soeten, lid van de gemeenteraad van Antwerpen, die met de heer H. Jaminé, oud deken van de balie te Antwerpen, gisteren uit de gevallen stad was gekomen, nadat beiden eerst nog een uitgebreid en nauwkeurig onderzoek naar de toestand der stad hadden ingesteld.

De heer Soeten begon met, onder hartelijk applaus der vergadering, zijn dank uit te spreken aan de Rotterdamse burgerij, voor de grote menslievendheid aan de talrijke uitgewekenen bewezen.

Dan kon hij aan de vergadering naar volle waarheid de verzekering geven, dat in Antwerpen op dit ogenblik alles rustig is. Daarom raadde hij de aanwezigen zo krachtig mogelijk aan om zo spoedig doenlijk naar Antwerpen terug te keren. "Indien gij respect hebt voor uw eigendommen, voor uw woning, voor uw huisraad, enz." zo sprak de heer Soeten ongeveer, keer dan zo spoedig mogelijk naar uw woonplaats terug. Talmt gij met terugkeren, dan staat uw bezit bloot

aan plundering. En meen niet, dat dit plunderen geschieden zal door hen, wie gij vreest. Neen, geplunderd zal er worden door hen, die we altijd, ook als er geen oorlog is, te vrezen hebben.

Zorg dus voor uw eigendom. Als ik u die welgemeende raad geef, dan verzeker ik u, dat ik daarbij geen nevenbedoelingen heb. Ge weet, ik ben een echte Antwerpenaar". (applaus). Dus allen, zo gauw mogelijk terug. Niet allen tegelijk, dat zou niet kunnen, maar bij gedeelten.

In Antwerpen, ik herhaal het, is het thans volkomen kalm. Weer naar Antwerpen; ge zult daar wel niet het geluk terugvinden, dat ge er hebt achtergelaten, doch ik koester de stellige hoop, dat ge dat geluk later weer zult terugvinden.

Vergeet niet, dat ge u thans wel in een gastvrij land, in een gastvrije stad bevindt, doch dit land, deze stad heeft, in de omstandigheden van het oogenblik ook grote verplichtingen tegenover anderen.

De heer Soeten las nu een proclamatie voor, die heden in Antwerpen zal worden aangeplakt, en waarvan de inhoud overeenkomt met de bekende oproep van de heer Louis Franck. Deze proclamatie is o.m. ondertekend door burgemeester Jan de Vos en goedgekeurd door de gouverneur van Antwerpen, admiraal Schröder.

De heer Soeten eindigde zijn toespraak met nogmaals de aanwezigen op te wekken, als vreedzame burgers spoedig naar Antwerpen terug te keren en zich daar rustig te gedragen. "Als goed patriot moet ge, teruggekeerd, uw tong achter de tanden weten te houden, moet ge kunnen zwijgen. Dan zult ge niets te vrezen hebben" (applaus).

De voorzitter sprak in dezelfde geest als de heer Soeten. Op de hem gerichte vragen antwoordde hij, dat er tenminste voor 200 dagen levensmiddelen in de stad zijn, doch dat er dringend nodig zijn de personen, die voor de verkoop, de bereiding, het distribueren zorg

dragen. De vensters der huizen behoeven 's nachts niet verlicht te zijn, aangezien de straatverlichting binnen enkele dagen weer voldoende zal zijn. De huizen mogen 's nachts gesloten zijn.

De huizen, die bij de vlucht der Antwerpenaren door hen gesloten zijn, zijn dit nog. Daarvoor is gezorgd. Spreker heeft zich daarvan zelf overtuigd. De banken hebben de Duitsers onaangeroerd gelaten. De havenarbeid zal zo spoedig mogelijk herleven, doch niet, als de havenarbeiders niet terugkeren.

Met de heer Soeten riep de voorzitter de aanwezigen toe: "Tot weerziens in Antwerpen." De vergadering werd daarop gesloten.

Maandagmiddag zullen de uitgeweken weer vergaderen.

Maandagochtend zullen hier de hier verblijf houdende beambten en werklieden van de Belgische staatsspoorwegen vergaderen om hun belangen te bespreken.

Gisterenavond is in de lange Koninginnezaal van de Doele het registreren van de te dezer steden vertoevende Belgische uitgewekenen door ruim 180 gemeenteambtenaren van bijna alle takken van dienst voortgezet. Van de ruim 4500 aangevraagde formulieren waren er tot gisterenavond 2781 ingevuld ingeleverd. De namen, leeftijd enz. van de op de formulieren ingeschrevenen worden eerst overgebracht op een gele gezinskaart, die bij de politie blijft. Daarna wordt van elke uitgewekene alles nog eens afzonderlijk op een witte kaart ingevuld. De witte kaarten worden opgezonden naar het centraal comité tot behartiging van alle vluchtelingen, dat in Den Haag gevestigd is.

's-Gravenhage. Belgische vluchtelingen.

Ten gevolge van een van de commissaris der koningin in de provincie Zuid-Holland ontvangen uitnodiging tot het verzamelen van gegevens omtrent de uitgewekenen, heeft de burgemeester het door hem op 10 dezer uitgevaardigde algemene voorschrift van politie herzien en bevolen, dat ieder, die aan personen van vreemde nationaliteit nachtverblijf of inwoning verschaft, zonder daarvan zijn beroep te maken, binnen 24 uur aan het hoofdbureau van politie (Alexanderplein 15a) tussen 's voormiddags 9 uur en 's namiddags 9 uur, ten aanzien van die personen mondeling of schriftelijk opgave moet doen:

- a. Van naam, voornaam, leeftijd en nationaliteit;
- b. Van beroep, burgerlijke staat (gehuwd of ongehuwd, weduwe of weduwnaar), laatste woonplaats en tijdelijke verblijfplaats;
- c. van het tijdstip, waarop zij de gemeente verlaten hebben.

Zij, die ingevolge het boven aangehaalde algemeen voorschrift de opgave, bedoeld sub a hebben gedaan, zijn alleen verplicht tot het doen van een aanvullende opgave.

Overtreding van dit voorschrift wordt krachtens artikel 443 van het wetboek van strafrecht gestraft met hechtenis van ten hoogste zes dagen of geldboete van ten hoogste fl. 25.

In het Hollandse spoorstation is de kalmte geheel weergekeerd. Slechts nu en dan komen er enkele groepjes vreemdelingen aan, die, hetzij adressen hier ter stede weten, waar zij intrek kunnen nemen, hetzij van voldoende middelen zijn voorzien om zelf voor onderdak te zorgen.

In de laatste dagen hebben Belgische vluchtelingen uit de gegoede kringen 's namiddags geregeld bijeenkomsten in het hotel Victoria, waar zij hun gemeenschappelijke belangen bespreken.

De Antwerpse proclamatie.

Roosendaal, 16 oktober. Zoeven kwam hier de Belgische senator van der Molen per auto uit Antwerpen aan. Hij bracht enkele Antwerpse politieagenten in uniform mee, die hier ook al zullen helpen om de vluchtelingen tot terugkeer te overreden, en die de treinen zullen begeleiden, waarover straks meer. De heer van der Molen kwam mij voorts een der eerste in Antwerpen van de pers gekomen exemplaren van de lang verwachte proclamatie overhandigen met verzoek ze u te seinen. Ze is opgesteld in Duits, Vlaams en Frans naast elkaar. De Nederlandse tekst luidt:

Proclamatie.

Ik heb het krijgsopperbevel te Antwerpen overgenomen en hoop, dat de inwoners der stad zich, door vijandelijke handelingen van welke aard ook, niet onwaardig zullen betonen van de toegeeflijkheid, die ik thans voor de bevolking over heb. Moest mijn vertrouwen teleurgesteld worden, zo zal ik niet aarzelen, de allerstrengste oorlogsmiddelen aan te wenden. Het is in het belang der burgerij, de navolgende verklaring van het gemeentebestuur ten sterkste in acht te nemen.

De gouverneur van Antwerpen.

Freiherr von Huene.

Aan de bevolking.

In de treurige dagen die aan onze stad en het land zijn ten deel gevallen, is het onze plicht aan de bevolking de volgende gedragslijn voor te schrijven.

Waardigheid en kalmte.

De bevolking moet zich van alle vijandelijkheden en van alle belediging tegenover het Duitse leger onthouden. Zulke daden zijn niet alleen zonder nut, zij zijn het slechtste wat iemand tegen ons dierbaar vaderland en onze geliefde stad kan ondernemen. Een enkele daad van een onvoorzichtige kan de dood van honderden onschuldigen veroorzaken, brand en vernieling voor de stad en voorgeborchten na zich slepen.

Burgers en werklieden, wees waardig en kalm, waak allen op de handhaving der orde.

Eigendommen en persoonlijke zekerheid.

Niemand's persoon, noch eigendom, zal gedeerd worden indien orde en rust heersen. Elke daad van belediging of geweld moet aangeklaagd worden bij één der ondergetekenden van de tegenwoordige proclamatie. Wij hebben de verzekering dat er straffen zullen volgen, zodat niemand moet trachten zichzelf recht te doen.

Gemeentebestuur.

Het college van burgemeester en schepenen blijft zijn bestuurlijke zending voortzetten, met de steun van de gemeenteraad.

De intercommunale commissie van raadpleging, uit gezaghebbende burgers van alle partijen, na het vertrek der Belgische regering door het college van burgemeester en schepenen samengesteld, blijft

eveneens in werking en doet mee een beroep op de goede wil van u allen.

Iedereen moet gedenken dat al zijn medeburgers aan de grootste gevaren zouden blootgesteld zijn, indien de orde niet moest worden gehandhaafd.

Burgerwacht, soldaten.

De officieren en manschappen der burgerwacht, die hun wapens afgegeven hebben, zullen niet verontrust worden.

De Duitse overheid verklaart het gerucht dat Belgische jongemannen tot Duitse krijgsdienst opgeroepen worden, als van alle grond ontbloot.

Deze bepalingen gelden niet voor Belgische soldaten, die zich in burgerkleding of anders verstoken houden, of zich onder de bevolking bevinden.

Er wordt dezen door de Duitse militaire overheid aangeraden zich aan te melden bij de politie en aldus te verhoeden dat zij zich aan strenge straffen blootstellen.

Te gelegener tijd zal de burgerwacht zonder wapens voor de ordedienst kunnen opgeroepen worden.

Rekwisities en inkwartiering.

De gemeentebesturen zullen er zich op toeleggen aan rekwisities en inkwartieringen tegemoet te komen.

De opofferingen die de stad en de omliggende gemeenten zich daarvoor zullen getroosten, zullen het voorwerp maken van een bijzondere oorlogstaks.

Iedereen zal zeker deze oplossing als de beste goedkeuren als zijnde van aard betwistingen en moeilijkheden te voorkomen.

Politie.

De handhaving der openbare orde blijft toevertrouwd aan de gewone politie en aan de burgerwacht. Vrijwilligers voor dit laatste korps worden met aandrang uitgenodigd zich bij de burgemeester te doen kennen; bovendien zullen wijkcomités voor openbare rust, waar nodig, worden ingericht.

Samenscholingen van meer dan vijf personen worden hierbij door de burgemeester verboden.

Wapens.

Het behouden of dragen van vuurwapens door burgers is ten strengste verboden.

Alle vuurwapens moeten tegen ontvangstbewijs ingeleverd worden bij de politiecommissarissen der wijken.

Op de eerstvolgende dagen denkt de militaire overheid zich desnoods door huiszoeking te vergewissen, dat zulke wapens ingeleverd zijn.

Wie dan in het bezit van vuurwapens wordt gevonden, zal de strengste straffen oplopen.

Stel u dus in regel eer het te laat is! Verberg geen wapens: lever ze in!

Politie. Uur. Herbergen. Sterke drank.

Alle herbergen moeten gesloten worden om 8 uur (Belgische tijd), 9 uur (Duitse tijd) en het licht op hetzelfde uur uitgedoofd. Alcohol of likeuren van welke aard ook, mogen noch verkocht noch uitgesteld worden.

Elke overtreding zal met dadelijke sluiting van het lokaal voor kortere of langere tijd gestraft worden.

Na 8 uur (Belgische tijd) wordt iedereen aangezet niet op straat te verschijnen buiten in dringende gevallen, zoals ziekte, brand, diefstal; deze bepaling is natuurlijk niet toepasselijk op de politie of op de leden van andere openbare diensten.

We kunnen u niet genoeg aanraden deze maatregelen, door de militaire overheid en voor ieders zekerheid geëist, stipt na te leven!

Nationale kleuren en vlaggen.

De agenten der vrijwillige politie en andere personen, belast met openbare diensten op de openbare weg, zullen een armband met de Belgische driekleur dragen.

Andere stadsbedienden dragen een witte armband, afgestempeld met het woord "stadsdienst".

Wat de vlaggen aangaat, de omstandigheden lenen zich niet tot het uitsteken ervan en zij die het nog niet gedaan hebben, moeten ze dus inhalen in overeenstemming met het uitdrukkelijk voorschrift der Duitse militaire overheid.

Dagbladen.

We hebben bekomen dat maatregelen worden onderzocht om de dagbladen of ten minste een deel ervan weer te laten verschijnen.

Hernemen der bezigheden. Terugkeer der gevluchte burgers.

Het hernemen van de gewone nering en der bezigheden wordt aan iedereen aanbevolen.

De bakkerijen, beenhouwerijen, kruidenierswinkels en andere bedrijven die voor de voeding zorgen, moeten ten laatste binnen de 12 dagen heropend worden, op gevaar van tegen hen maatregelen van bestuurlijke aard te zien nemen.

De uit Antwerpen gevluchte burgers kunnen in de stad terugkeren.

Volgens besluit der Duitse overheid worden binnen de stadsmuren alleen zulke personen toegelaten, die in Antwerpen hun woonst hebben en een regelmatige broodwinning hebben.

Deuren en licht bij nacht.

Huisdeuren mogen te allen tijde gesloten blijven.

Daar de straatverlichting voldoende hersteld is, wordt niet meer vereist, dat 's nachts licht blijft branden binnen de huizen.

Duits geld.

De koers van het Duitse geld (zilver of papier), voor aankopen in de winkels, betalingen in restaurants, enz., is op 1,25 frank gesteld.

Besluit.

Ten slotte wordt nog eens aangedrongen op kalmte; van geen burger wordt geëist dat hij het vaderland zou verloochenen, dat in lief en leed, voor het verleden en de toekomst, het dierbaarste bezit van de goede burger is.

Maar bijdragen tot het handhaven der orde en tot heropwekking der geschokte levenskracht van het land is onze allerhoogste plicht.

Het College van Burgemeester en Schepenen: Jan de Vos, burgemeester; Victor Desguin, schepen; Frans van Kuyck, id.; Gustaaf Albrecht, id.; Louis Strauss, id.; Alfred Cools, id.; Hubert Melis, dd; stadssecretaris.

De Intercommunale commissie van raadpleging: voorzitter: Louis Franck, gemeenteraadslid en volksvertegenwoordiger; ondervoorzitter: Alph. Rijckmans, oud-gemeenteraadslid en senator; leden: Ed. Bunge, koopman; F. Carlier, bestuurder der Nationale Bank; Edgard Castelein, beheerder der Banque d'Anvers; mgr. Cleynhens, pastoor-deken der hoofdkerk; Charles Corty, voorzitter der Handelskamer; Joseph Hertoghs, bouwmeester; Paul Kreglinger, beheerder der Banque Centrale Anversoise; Jacq. Langlois, dispacheur; I. Leclef, ere-notaris en senator; graaf Emile Legrelle, bankier; A. Matthijs, burgemeester van Borgerhout; Robert Osterrieth, koopman; F. van Damme, geneesheer, dd. burgemeester van Hoboken; Leon van Peborgh, gemeenteraadslid en senator; Karel Weijler, advocaat en gemeenteraadslid; Friling, Schobbens, Valerius, secretarissen.

In Antwerpen komt er nu voortgang in de organisatie tot herstel van de samenleving. Dr. Louis Franck heeft hiertoe twee commissies benoemd. De eerste dient om aan de vluchtelingen in ons land inlichtingen te verschaffen. Zij bestaat uit Belgische en Nederlandse leden, onder leiding van Mr. Poplimolt en prof. Meijers uit Leiden. Onze consul-generaal, de heer Van de Berg, heeft het beschermheerschap aanvaard. Haar bureau is reeds in werking aan de Meirplaats, hoek Colvenierstraat. Drie Nederlanders hebben zich om daar mee te werken voorlopig in Antwerpen gevestigd. Een groot aantal ambtenaren staat het comité ten dienste. Het zal formulieren

laten drukken, waarop vragen gesteld kunnen worden omtrent personen en zaken in Antwerpen. Zolang de postverbinding niet hersteld is, zullen deze formulieren weldra voor de uitgewekenen verkrijgbaar zijn bij de regeringscommissie Lange Voorhout 45 te 's-Gravenhage en aan een nader te melden adres in Roosendaal. Al deze vragen zullen zo spoedig mogelijk vanuit Antwerpen worden beantwoord.

De tweede commissie heeft tot taak de bevordering van de orde en de openbare veiligheid. Haar bureau is gevestigd Schutterhofstraat 11. Dit comité heeft de stad in secties verdeeld, waarvoor overal subcomités zijn aangesteld, wiens opdracht het is, om de aanwezige Antwerpenaars haast huis aan huis te wijzen op hun verplichtingen en rechten. Het heeft tevens officieel in last om misbruiken door Duitse militairen gepleegd te signaleren bij de Duitse politie. En dat het de Duitse gouverneur hiermee ernst is, blijkt bijvoorbeeld wel uit het feit, dat een Duits militair, die onbevoegd een huis was binnengedrongen, veroordeeld is tot zes maanden gevangenisstraf. De leden van deze commissie en van de subcomités dragen armbanden in de Belgische kleuren van het Duitse rijksstempel voorzien. Zij zullen ook naast de Duitse schildwachten aan de ingangen der stad van advies dienen bij de controle op de binnenkomende vluchtelingen.

Gisterenavond heeft het consulaire korps in Antwerpen vergaderd. Het heeft een afvaardiging verkozen, bestaande uit de consuls van Amerika en Nederland en de consul van Zweden, die vervolgens op uiterst voorkomende wijze door de gouverneur von Hühne zijn ontvangen. De heren vroegen eerst of de consuls ook als zodanig door de Duitse gouverneur zullen worden erkend. Freiherr von Hühne meende dat dit vanzelf sprak, maar zou zich ten overvloede erover in Brussel vergewissen. De deputatie wees er vervolgens op, dat in een stad als Antwerpen, met haar woelige havenbevolking,

uiteraard kleine conflicten, die er altijd voorkomen, ook nu niet zullen kunnen uitblijven. Aan formaliteiten, als het groeten van vaandels, het opstaan, wanneer het volkslied gespeeld wordt, zijn deze mensen niet gewend. Zij hoopt dat hiertegen met niet te grote strengheid zal worden opgetreden. Zo zijn er bijvoorbeeld tal van huizen geplunderd, waarvoor de bewoners wellicht volkomen ten onrechte de Duitse soldaten schuldig zullen stellen. De afvaardiging meende de gouverneur op deze dingen te moeten voorbereiden.

Freiherr von Hühne antwoordde, dat de nodige militaire maatregelen natuurlijk genomen zullen worden, maar, besloot hij: "Man schießt nicht mit Kanonen auf Spatzen".

Gedurende het gehele bombardement van Antwerpen zijn er 26 mensen gedood.

De Duitsers in België.

Breda, 16 oktober. Hedenmorgen van Blankenberge vertrokken vluchtelingen delen mee, dat Blankenberge, Zeebrugge en Heist gisteren door de Duitsers zijn bezet. De te Blankenberge ondergebrachte Belgische gewonden konden nog juist bijtijds naar Engeland vervoerd worden. Een groot aantal Belgische soldaten is voor de aankomst der Duitsers van Oostende per boot naar Frankrijk vervoerd.

Breda, 16 oktober. Bij mijn bezoek hedenavond aan de dorpen Hoogstraten en Meerle is mij gebleken, dat de gisteren daar aanwezige Duitse soldaten allen in de richting Antwerpen getrokken zijn. Zij hebben zich zeer ordelijk gedragen en wat zij gebruikten met Belgisch geld betaald. Over het doodschieten van een Duitser door een Belgisch soldaat, heeft de commandant een onderzoek ingesteld.

Daarna heeft hij verklaard geen represaillemaatregelen te zullen nemen.

Van de Brabantse grens.

Roosendaal, 16 oktober. Morgen, zaterdag, vertrekken hier van het station Roosendaal vier treinen naar Merksem, het dichtst bereikbare station bij Antwerpen, nu de spoorweg bij Dam is opgeblazen. De onvermoeide adjunct inspecteur van de staatsspoorwegen, de heer Bouman, die steeds door, vaak met opoffering van eigen nachtrust het mogelijke gedaan heeft om met de beperkende voorschriften het vervoer der vluchtelingen zo goed mogelijk te regelen, deelde mij dat met een enigszins bezwaard gemoed mee. De moeilijkheid immers is, dat dit noodzakelijk kleine treinen moeten zijn van niet meer dan 10 à 15 wagens en dat deze dus allerminst berekend zijn op grote massa's mensen. Raad het publiek in het midden van het land dus aan, nog wat geduld te oefenen, verzocht de heer Bouman mij, want als de stromen hier aankomen, kunnen wij hen niet vervoeren en nog steeds is in Roosendaal geen gelegenheid om ook maar één mens meer te herbergen.

De treinen vertrekken morgen om 8, om 10, om 12 en om 2 uur. Na dit tijdstip kan er niemand meer weg, omdat de reizigers anders in het donker zouden aankomen. Alle wagens zullen worden beplakt met het woord "neutraal", tot grotere zekerheid om ze terug te krijgen uit België. De treinen kunnen niet langer zijn, omdat er immers in Merksem geen rangeerterrein is, waardoor ze weer door de locomotief teruggeduwd moeten worden tot Austruweel, waar de machine er weer voor kan komen. Er wordt getracht voor de volgende dagen, dat treinenverkeer uit te breiden, doch van Essen uit begint de dienst van de Belgische staatsspoor en nog steeds heeft men slechts de beschikking over twee stel Belgische machinisten en

stokers. Er zullen geen reizigers worden vervoerd zonder bewijs. Wie betalen kunnen, betalen. Voor de onvermogenen zullen speciale biljetten worden ter beschikking gesteld van de verschillende vluchtelingencomités.

Hoe dringend nodig het is, vooral voor kleine nijveraars en winkeliers op het gebied van levensmiddelen in Antwerpen terug te keren, blijkt uit de mededeling, dat er tal van bakkerijen, slagerswinkels enz. worden opengebrouwen op last van de Duitse gouverneur om in de behoeften van de mensen te voorzien.

Breda, 16 oktober. Ingevolge bij het gemeentebestuur van Breda ingekomen regeringsopdracht kan de distributie van vluchtelingen over de provincie niet meer plaatsvinden. Daar zich heden wederom grote menigten vluchtelingen, uit Vlaanderen afkomstig, te Breda aanmelden, is de toestand daar zeer ernstig. De lust tot terugkeren is bij de uitgewekenen nog zeer gering en iemand die heden te Antwerpen geweest is verhaalde, dat hij op de weg niet meer dan enige honderden vluchtelingen, voor het merendeel uit de mindere stand, heeft zien terugkeren.

Van de Zeeuwse grens.

Middelburg, 16 oktober. Nog vele vluchtelingen zijn hier aangekomen die in Zeeuws-Vlaanderen reeds onze grenzen hadden overschreden. Zij deelden mede, dat nog vele duizenden wilden uitwijken, doch dat de grenzen door de Duitsers zijn afgesloten.

De bezetting van Gent.

Men schrijft ons uit Gent op 13 oktober:

De Duitse vloedgolf heeft nu het hart van Vlaanderen bereikt en het oude Gent overstroomd. De bezetting had voor mij het

onaangename gevolg alle verbindingen stop te zetten, zodat ik weer even moest zoeken naar een gaatje. Ik heb dat nu en zend er deze brief maar op hoop van zegen doorheen.

Gisteren woonde ik dan voor de tweede keer de bezetting van een grote Belgische stad door het Duitse leger bij, na Brussel Gent, en al geleken beiden veel op elkaar, toch was het lang niet hetzelfde. Maar laat ik eerst de geschiedenis vertellen, de feiten, en daarna de karakteristieken als ik het zo mag noemen, van de zaak.

Ik schreef u reeds dat zondagavond in de benauwd volle stad het kanongebulder van angstig nabij hoorbaar was en niet veel goeds voorspelde. Heel laat vernam ik dat de Engelsen en Belgen tot de terugtocht hadden besloten en in de nacht en vroege morgen was het een gejaag om weg te komen; de kaki uniformen en de veelkleurige pakjes der Belgische krijgslieden werden steeds zeldzamer en tegen 8 uur maandagmorgen was de burgerij meester van haar stad.

Toen ging het op de gebruikelijke manier. Om 10 uur kwamen een stuk of tien groengrijze mannen op fietsen en te paard, de pickelhaube bedekt met de bekende grauwe kap, op een sukkelgangetje naar het stadhuis; na een kwartiertje werden de vier vlaggen, die aan de gevel hingen, de vlaggen der verbonden landen en die van België, weggehaald, en de Duitse driekleur wappert van het aloude kapittel der Arteveldestad. De omgeving van het stadhuis wordt door de politie afgezet en de drommen nieuwsgierigen op een afstand gehouden.

Tegen elf uur kwam in een auto generaal von Beseler, de bevelhebber van het leger, dat Antwerpen innam en nu op Gent aanrukte, op het stadhuis aan en had een onderhoud van een uur lang met burgemeester Braun.

Kort daarop werd deze proclamatie, in het Duits, Frans en Nederlands gesteld, aangeplakt:

“Duitse troepen treden heden in uw stad binnen. Aan geen enkele van uw medeburgers zal kwaad gedaan en uw goederen zullen geëerbiedigd worden, indien gij u onthoudt van alle vijandelijkheid.

“Iedere tegenstand, zoals iedere poging de Duitse troepen te schaden, zal onmiddellijk gestraft worden volgens de wetten van de oorlog.

“Alle wapens, die in de stad voorhanden zijn, moeten dadelijk op het stadhuis worden afgeleverd en aldaar aan mijn gemachtigde worden overgegeven. Wie nadien nog in het bezit van wapens gevonden wordt, of in wiens woning wapens verborgen zijn, wordt doodgeschoten volgens de wetten van de oorlog. Uitgezonderd zijn enkel de politieagenten (niet de burgerwacht), en de personen, die een bewijs van verlof hebben, uitgereikt door een Duitse militaire overheid.

“Indien nu of in de toekomst in uw stad Duitse troepen aangevallen worden, wordt de bezetting er uitgetrokken en de stad zal zonder genade in brand geschoten worden.

“Ik waarschuw u!

De opperbevelhebber,

von Beseler,

generaal der infanterie.”

Zijnerzijds maakte de burgemeester bekend, dat de burgerij de mark tegen 1,25 frank had aan te nemen, en de Duitse overheid liet later aanplakken, dat het ieder vrijstond naar het bezette deel van België,

in oostelijke richting, te vertrekken. De Duitse staf, die op het provinciale gouvernement zetelt, geeft de passen en vrijheidsbrieven uit.

Tot gijzelaars werden aangewezen de volgende wethouders: M. de Weert en A. van der Stegen voor de liberale fractie, Jos. Casier en Alf. Siffer voor de katholieke, Anseele en Coppieters voor de socialistische; ze mogen echter vrij rondlopen maar moeten ter beschikking der Duitse overheden blijven, die deze bijzondere maatregelen nam omdat de goede gezindheid der burgerij gebleken was.

Intussen kwamen er van alle kanten Duitse troepen aan; het was het ons nu reeds bekend schouwspel van het Duitse leger in opmars met zijn eindeloze reeksen wagens en karren. Het ene deel trok in zuidwestelijke richting, het andere naar Brugge. Deze laatste kregen dicht bij de stad onder Lovendegem voeling met de Engelsen, die daar nog lagen en de ganse namiddag hoorden wij gisteren het kanongebulder van een strijd waarvan wij de uitkomst niet kennen.

Een gedeelte bleef hier gisteravond overnachten in kazernes en in particuliere woningen, maar van klachten omtrent de ingekwartierde soldaten hoorde men tot nu toe niet.

Vandaag was de stroom wat minder, maar hield toch aan, en dat zal nog wel een paar dagen zo duren, want de troepen, die rond Antwerpen en bij Aalst lagen, zullen nu allen op de Franse grens gedirigeerd worden.

Onnodig te zeggen dat de intocht vergezeld ging van de onafscheidelijke, maar nu gelukkig gans niet gevaarlijke Tauben.

Inzake de karakteristiek van de bezetting van Gent, de psychologie van de zaak zo ge wilt, het volgende:

De geruchten, dat de vijand in aantocht was, hadden tengevolge dat uiteenspatte de kudde spuwende, handen in de zakken gestoken baliekluiwers, die sedert weken toegang en omgeving van het Gentse station versperde. Ze waren weg en slenterden eens naar het stadhuis. Hier niet, zoals de Brussel, het zenuwachtig gehol van tientallen personen, zodra een Duitsers in een winkel of koffiehuis zat. Ontving de Brusselaar de binnendringer met een zekere opgewonden nieuwsgierigheid, hier was de ontvangst minzaam. Van een soort verraste minzaamheid, waarmee bv. Lodewijk XIV een gezelschap uit het Verre Oosten ontvangen zou hebben. Er sluimert blijkbaar in de ziel van de Gentse straatslenteraar iets van de Spaanse hidalgo, die onder zijn lompen een hoogmoedig hart draagt en u met grandioos gebaar uitnodigt in zijn schamele hut te treden. Evenzo ontving de Gentenaar de "Duitsman".

Rond de avond was er even wat belangstelling, maar nu bijna niet meer. Zo hier en daar spreekt een baliekluiver weer op dezelfde minzame manier met een feldwebel, maar verder doet iedereen of er geen vijand in de stad is. Het is wel heel anders dan in Brussel en ik verneem, dat de Duitsers de ontvangst bijzonder is meegevallen en dat de generaal zijn hoogste tevredenheid over de ontvangst der bevolking heeft uitgedrukt.

Echter heeft het doortrekken van dit modern uitgeruste leger tussen de oude gebouwen iets onwezenlijks. Die mannetjes tussen de donkere gevels der steenklompen van kerken en hallen zijn als stenen soldaatjes te midden van een groot speelgoedfort.

Het geeft iets weer, een indruk, alsof het niet bestond, alsof het voor een cinemaopneming moet zijn of alsof het een toneelvoorstelling geldt. In Brussel leefden wij er in mee, hier gaat het aan ons voorbij.

Binnen enkele dagen zal het leger doorgetrokken zijn en dan blijft een garnizoen, en daarmee is het grootste deel van België tijdelijk bij het rijk ingelijfd. Ongetwijfeld zal dit binnen korte tijd het herstel van de normale gang van het leven tengevolge hebben, want wat in het westelijk hoekje van het land gaat gebeuren, behoort eigenlijk meer tot het drama dat zich werkelijk gaat afspelen. Voor oorlogscorrespondenten is in België zelf nu weinig plaats meer, maar voor de aandachtige toeschouwer wordt het een belangrijke tijd.

Zwerftochten op het oorlogsterrein.

Over zijn tocht naar Oostende schrijft een onzer oorlogscorrespondenten ons nader:

Natuurlijk worstelden we dinsdagmorgen, 13 oktober, toen we onze rit naar Oostende begonnen, eerst een paar uur met de auto, tot we ontdekten, dat de benzineleiding lek was; daarom konden we eerst om 12 uur vertrekken. Langs het paleis van de koning te Laken dat niet meer door Duitse soldaten bewoond wordt, zoals in het begin, wilden we via Meise en Merchtem naar Dendermonde, een der enige Belgische plaatsen van betekenis, die als mikpunt van vele belangrijke gevechten een bezoek waard is.

De bekende Chinese toren bij het paleis is niet, zoals beweerd is, verwoest en zijn grillig silhouet tekent zich als weleer fantastisch tegen de wazige lucht af.

Enkele verbrande huizen zagen we reeds onderweg, want hier is bijna voortdurend gevochten.

In de streken, die wij doorsnorren, was nu geen Duitse soldaat meer, en alleen de grotere plaatsen hadden nog enige posten.

Zij, die spreken van de verwoesting van Leuven en Antwerpen, moeten Dendermonde eens gaan bezoeken. Hier ligt letterlijk de hele stad in puin en het hoogtepunt der verwoestingen is wel bereikt in deze stad van meer dan 10.000 inwoners. Nog is niets opgeruimd en versperren de ingevallen gevels overal de weg. De enige menselijke wezens, die we tegenkomen, zijn Duitse soldaten, die uit de huizen halen, wat nog niet verbrand is en dit op karren laden. We dringen door tot de Grote Markt. Het mooie stadhuis staart ons met holle zwartgeblakerde ogen aan. Het dak is weg en de toren van de kerk erbij is weggeschoten. Toch heeft de Duitse commandant op dit geheel uitgebrande plein nog een woonplaats gevonden, en staat de markt vol met allerlei karren en volgepakte wagens. We scharrelen langzaam tussen de voertuigen, soldaten en ruiters, die het plein bedekken, door.

We vragen de weg naar Gent, en verlaten daarop aan de andere zijde weer de stad. Geen enkele burger treffen we aan, geen enkele vrouw of kind. Alles is uitgestorven, behalve in het nonnenklooster, dat voor het Rode Kruis ingericht en gespaard gebleven is en waar talrijke gewonden uit de laatste gevechten bij Kwatrecht verpleegd worden. Bij de nauwe Gentse straat staat een Duitse wacht en als een ervan op ons af komt, menen we natuurlijk dat het is om ons te vragen met welk recht we hier rondrijden en we zoeken reeds naar de papieren. Maar de man wil slechts een gemoedelijk praatje maken, vertelt ons op vertrouwelijke fluisterton, hoe goed de wijn hier is waarvan ze duizenden flessen gevonden hebben. Ten bewijs daarvan, wil hij er ons een meegeven, en hij is een beetje verontwaardigd, als we zijn vriendelijk aanbod afwijzen.

Het merendeel van de troepen, die we buiten de stad, in de verdedigingswerken van Dendermonde, aantreffen, staat marsbereid, maar nuttigt nog snel het middagmaal, dat uit de stomende veldkeuken, die reeds ingespannen staat, opgediend

wordt. Altijd hetzelfde, zoals een blozende jongen Sleswijker klaagt, als hij ons de ratjetoe toont, een soort vleesbrij met groenten, die hem reeds maagkrampen bezorgd heeft, zoals hij verzekert.

Iets verder, buiten de vestingwallen, staan andere troepjes, nu van Belgische mannen. Gewoonlijk houden wij stil om met deze mensen te spreken, en nu blijkt, dat niemand in de stad toegelaten wordt, waardoor zij allen hier voor de poorten zitten in afwachting dat de Duitsers hun verlof zullen geven te gaan zien, of er nog iets is overgebleven om het te bewaren.

Erg betrouwenswaardig zien deze "redders" er nu niet bepaald uit, en bij hun aanblik denken we onwillekeurig aan de verhalen, die hier rondlopen van plundersaars, Belgen, die deze benarde tijden misbruiken om het weinige, dat nog uit de brand en de handen der Duitse soldaten overblijft, van hun medeburgers te stelen.

Men moet niet vergeten, dat in België verscheidene gevangenissen, zoals ook die te Dendermonde, gedurende de beschieting geopend zijn. In andere steden hebben de boeven van de verwarring gebruik gemaakt om te ontvluchten en in de strafkolonie te Merksplas bij Turnhout heeft de directeur de minst gevaarlijke subjecten maar laten lopen toen de etensvoorraad begon te slinken, en er maar steeds nieuwe en meer gevaarlijke boeven bij hem in verzekerde bewaring gebracht werden.

Velen dezer zwermen nu in België rond, belust op buit, en daar alle wapens ingeleverd zijn, is het reeds voorgekomen, dat ze in groepjes van zes of acht in de nog gespaarde landhuizen verschenen, en zich brutaalweg van alles meester maakten, in het bijzijn der eigenaars, die tegenover deze bandieten eenvoudig machteloos waren, en zelfs dikwijls gedwongen werden ze nog zelf als knecht bij hun drinkgelagen van hun eigen voorraden te bedienen.

Onder dit slag lieden moet men dan ook de lijkenrovers zoeken, die de slechte vrouwen van Brussel van gouden huwelijksringen der gevallen Duitse soldaten voorzien, en daardoor de naam der Belgen ontieren. Men heeft vrouwen gevonden, die 10 en meer van zulke ringen aan een vinger droegen waarin de naam en trouwdatum der ongelukkige bruidjes gegraveerd stond.

En nu snorren we door eindeloze troepenafdelingen, artillerie, en proviandtransporten der Duitsers die heel gewillig plaats voor ons maken. Dikwijls rijden we door een levende heg van soldaten, die vier aan vier weerszijden van de weg marcheren, meestal zingend, maar altijd ordelijk en met goed gemoed.

De weg volgt hier de loop der Schelde, die aan onze rechterhand stroomt, en overal zien we nog de ingegraven stellingen der kanonnen, die hier de Duitse overtocht moesten dekken en de bondgenoten op de linkeroever verdreven. De bruggen zijn voor het merendeel opgeblazen, maar hersteld door de Duitsers, en van een kerktoeren in een der plaatsjes, die we voorbijkomen, is het onderdeel, met uitzondering van enkele ribben weggeschoten, zodat het bovendeel als het ware in de lucht waggelt en zwiept, en de dorpelingen angstvallig het ogenblik afwachten, dat het gevaarte naar beneden komt.

De verwoesting begint reeds bij Wetteren, en wordt erger bij Kwatrecht, waar hevig gevochten is, en de Belgen, ondersteund door Franse troepen, lange tijd hardnekkig standhielden, maar ten slotte toch teruggeslagen zijn.

Van een overwinning bij Kwatrecht, zoals die alom in de Belgische bladen beschreven wordt, kan geen sprake zijn, ofschoon de Duitsers toegeven dat ze hier een paar honderd doden en gewonden verloren hebben.

Door het hevige kanonvuur van beide kanten zijn vele koeien en paarden in het veld gedood. Ook de lijken der gevallen soldaten konden tijdens de duur van het gevecht niet begraven worden. Dat is nu haastig gebeurd, maar de dode dieren liggen nog allerwegen en verspreiden een ondraaglijke stank, terwijl ze met hun opgezwollen lichamen, de poten in de lucht, het slagveld markeren en een allesbehalve esthetische indruk bieden.

Na Kwatrecht komt Melle, eveneens welbekend door de gevechten, die hier bijna voortdurend, sedert mijn vorige bezoek aan Gent, geleverd werden.

De weg is natuurlijk weer geflankeerd door afgebrande en in puin geschoten huizen, terwijl de voor België nu stereotype troepjes vluchtelingen hier weer voorttrekken. Nu Gent door de Duitsers bezet is, en ze niet verder hebben kunnen vluchten, is het beter tenminste naar de eigen haardsteden terug te keren, al moeten velen die wel in puin vinden.

Zonder hinder bereiken we daarop Gent, dat sedert de vorige dag door de Duitsers bezet is. Als naar gewoonte is de hele bevolking op straat, en slaat angstig de enorme troepenbewegingen der Duitsers gade, die hier hun verdere veldtocht naar het westen organiseren, en we constateren met voldoening, dat we hier op het juiste ogenblik gekomen zijn om daarvan getuige te zijn.

Uit België.

Een onzer medewerkers schrijft ons uit Den Haag:

We hebben een onderhoud gehad met een landgenoot, die de laatste drie weken voortdurend in of in de onmiddellijke nabijheid van België geweest was, die de beschieting van Lanaken, het bombardement van Antwerpen, het opblazen van fort Stabroek en

de droeve uittocht der Belgische vluchtelingen had bijgewoond. Ook hij deelde ons mee, dat hem de grote voorkomendheid der Duitsers in en nabij Antwerpen getroffen had. Terwijl hij bv. kortgeleden, bij een fietstochtje van Maastricht naar Luik zeker wel twintig maal door Duitse posten was aangehouden, ofschoon hij een behoorlijke pas en een Bescheinigung van het Duitse consulaat bezat, is hij bij zijn jongste bezoek aan Antwerpen, waar hij maandagavond per fiets aankwam, niet een keer lastig gevallen, ofschoon zelfs zijn nationaliteit de Duitsers niet bekend was. Hij had dan ook de stellige indruk gekregen, dat de terugkeer der gevluchte bevolking op generlei wijze zou worden bemoeilijkt.

In de buurt van Luik, waar hij voor de val van Antwerpen was, verlangden de Duitsers vurig naar die val; dan werd het voor hen veel gemakkelijker, behoeften aan de oostkant niet meer zoveel soldaten te staan en konden zij minder streng optreden. Of dit ook het verkeer met Nederland zal ten goede komen moet worden afgewacht. Toen onze zegsman in Luik was, stond de Kommandantur niet meer dan 15 passen per dag voor Nederland toe, ofschoon wel tienmaal zoveel mensen de bemiddeling van ons consulaat trachtten te verkrijgen. Men beweerde zo streng te moeten zijn omdat voordien verschillende Luikenaars naar Nederland waren uitgeweken om van daaruit het garnizoen van Antwerpen te versterken. Deze overweging (daargelaten of ze juist is) behoeft thans niet meer te gelden.

In Aken heeft onze zegsman de vierde klas wachtkamer van het station bezocht, welke thans tot hospitaal was ingericht. Hem werd toegestaan de Fransen, Zoeaven en Belgen sigaren aan te bieden, mits hij ook de Duitse gewonden niet vergat, hetgeen trouwens ook niet in zijn bedoeling lag. In Aken trof hem de strijd lust der vrouwen; "ik zou zo graag mee willen", riep een dame uit.

Kort daarop was hij in Ekeren. In de nabijheid van dit plaatsje heeft hij van een hooggelegen punt een prachtig uitzicht over het gebombardeerde Antwerpen gehad. Men hoorde daar duidelijk het kanongebulder, en zag er de vier zware rookkolommen van de tanks en telkens allerlei zonderlinge vlammen in de lucht. Over twee weken zag men voortdurend de mensen uitstromen, maar zo uit de verte leken het precies heel kleine poppetjes, nauwelijks te herkennen. En hijzelf had daar schier dezelfde sensatie als de zondag tevoren in Maastricht, toen op het vreedzame Vrijthoff de mensen kalm heen en weer wandelden, terwijl men onder deze pantoffelparade telkens de schoten hoorde, die op het naburige Lanaken gelost werden. Doch ditmaal was de indruk veel geweldiger en intenser.

Die nacht (van donderdag op vrijdag) heeft onze zegsman weten te bewerken, dat het nieuwe kasteel Ravenhof te Putte, in welks benedenverdiepingen echter nog geen ramen en deuren waren, voor de dodelijk vermoeide vluchtelingen opengesteld werd. Tweehonderd personen (o.a. de schrijver Rafaël Verhulst) hebben daar de nacht op stro doorgebracht; vele anderen echter waren zo doodsbang voor de (afwezige) uhlanen, dat zij veel liever even verder, over de Hollandse grens, op de grond neerzonken. Telkens was er alarm in het kasteel en dan liet onze zegsman het licht van zijn fietslantaarn over de naaste omtrek vallen en stelde hij de mensen gerust. Ook goedgehartige soldaten hebben tal van de dodelijk vermoeide stakkerds moed ingesproken en hen verzekerd, dat nergens onraad was.

De volgende nacht (van vrijdag op zaterdag) was het kasteel Ravenhof (een bezitting van de afwezige graaf Moretus) nog dichter bevolkt, ofschoon een groot deel der gasten van de vorige nacht reeds weer verder was getrokken. Toen werden er ook, in de aangrenzende rentmeesterswoning, 31 nonnen ondergebracht, die uit de gestichten van Hoboken en Wilmersdonk gekomen waren en

voor welke later, door de vriendelijke bemiddeling van een onvermoeide padvindster, slaapgelegenheid in een klooster te Bergen op Zoom gevonden is. Die tweede nacht was de paniek nog groter. Telkens was het ganse kasteel in rep en roer en ook de nonnen waagden het niet te blijven slapen. Allerlei fantastische geruchten deden de ronde.

Wat onze zegsman heeft waargenomen van de gulle gastvrijheid der Bergen op Zoomers, de internering der Belgische soldaten en de doodse zondagsrust in Antwerpens straten komt geheel overeen met de verhalen, dienaangaande reeds door anderen in ons blad gedaan. Ook hij zag in vele Antwerpse straten meer dieren dan mensen. Treffende toneeltjes zag men somwijlen. Zo lag voor een gesloten huis te Berchem de trouwe hond, die pas moeder was geworden; grommend tegen elke vreemde, die zich nabij hem waagde.

Louis Franck, advocaat en volksvertegenwoordiger, is, volgens een Antwerpse correspondent van de Limburgse Koerier, benoemd tot burgemeester van Antwerpen onder Duits bewind.

Naar ons wordt medegedeeld door iemand, die gisteren te Antwerpen was heeft de rijkskanselier Bethmann Hollweg daar gisteren vertoefd.

Een correspondent van de tijd, die zich bij het naar Frankrijk aftrekkende Belgische leger bevindt, meldt:

Een krijgslist is gebruikt om de Duitse troepen aangaande de beweging van onze hoofdmacht te misleiden. De Duitsers zijn in de waan gebracht dat alles recht aan naar de kust trok.

De krijgslist is gelukt. Trots het pogen der Duitsers hebben zij met het Belgisch-Frans-Engelse leger op Belgisch grondgebied geen grote slag kunnen leveren, om dit naar de kust op te drijven en te vernietigen.

Het zal nu merendeels op Franse bodem staan. Wel is er nog gestreden, vaak hevig gestreden, maar door de achterhoede, om de terugtocht te dekken. Er is gevochten te Kwatrecht, dinsdag rondom Ursel, bij Veurne, Ieper enzovoort. De Duitsers, die het gros van ons leger bij Brugge dachten te vinden, zijn daarin bedrogen.

Nu zijn Gent, Brugge, Oostende, Doornik, Kortrijk, Ieper, enz. enz. in handen der Duitsers. Het is hun niet gelukt zuidwaarts de terugtocht af te snijden en de bondgenoten aldus in te sluiten in een ijzeren klem tegen de kust aan. En dit reeds betekent een krijgskundig succes.

Van de Brabantse grens.

Professor Niermeyer seinde ons gisterenmiddag om 5 u 36 uit Roosendaal:

In de bossen achter Bergen op Zoom zijn thans geen zwervelingen meer. Auto's kunnen het meeste nut doen in Zeeuws-Vlaanderen via Breskens, waar de eerste levensmiddelen ontbreken. De route is langs de spoorlijn tot Vlissingen. Maar dit is een lange tocht voor twee dagen. Voor één dag is het beter naar de omstreken van Zundert te gaan, via Breda. Vooral levensmiddelen zijn nodig.

Onze correspondent seinde ons daarentegen gisterenmiddag uit Roosendaal:

Nog voortdurend wordt er van hieruit en uit Bergen op Zoom met tal van auto's gefourageerd in de bossen, waar steeds nog honderden mensen kamperen, dag en nacht door, voor wie geen onderdak is te vinden.

De grenslijn aan de Zuid-Brabantse kant tussen België en Nederland vertoont hier en daar grote inhammen naar ons land toe. In al die hoekige bochten van België zijn de Duitsers bezig de daarin gevluchte

of verdwaalde Belgische soldaten op te vangen. Sedert twee dagen is de inham beneden Breda onder handen genomen. Daarin liggen de dorpjes Meer, Meerle, Minderhout, Loenhout en Hoogstraten. Daaromheen zijn te vinden de Nederlandse grensplaatsen Castelle, Nieuw-Strumpt, Het Bos, Grazen, Strijbeek, Rijsbergen, Zundert, Wernhout.

Gisterochtend werd te Rijsbergen en Zundert schieten gehoord. Zeer vele Belgen komen haastig over de Nederlandse grens; vooral de nog vrij talrijke vrijwilligers. Te Zundert, waar toch reeds minstens 30.000 vluchtelingen aanwezig zijn, brengt de aankomst van de opgewonden Belgen nogal wat beroering. Bovendien werkt hun komst dermate verkeerd op de gewone burgervluchtelingen, dat deze nu helemaal niet meer van terugkeren willen horen. Men had ze al zo ver, dat velen daarover reeds ernstig dachten. Tussen Breda en Rijsbergen en de grens was al een merkbare beweging van terugkerende vluchtelingen te zien. Zoveel mogelijk worden de anderen afgevoerd naar Breda, ook per stoomtram. De weinige fabrieken in die streken liggen vol met Belgen, zo o.a. de gebouwen van de kwekerij Malona, de schuren van de boomkwekerij Wilhelmina, des strohulzenfabriek Pillot enz. enz. Alleen te Zundert zijn in twee dagen 38.000 kilo brood verbruikt. De Belgische douanepost te Wuustwezel (beneden Zundert) is thans leeg en van de douanen is niets meer te zien.

Zaterdag 17 oktober 1914 – avondeditie

Terug naar Antwerpen.

Van een grote familie, uit Antwerpen, die verleden week van daar naar ons land was gevlucht, zijn reeds dinsdagmorgen drie leden naar Antwerpen teruggekeerd. Het zijn de heren Anton Fack, Jozef

Sneijders en Edouard Sneijders, ambtenaar bij de gasfabriek te Antwerpen. Van dezen zijn gisterenavond, via Bergen op Zoom, brieven ingekomen bij de heer H. Nederlof, Insulindetraat hier ter stede, bij wie de Belgische heren een tijdelijk tehuis gevonden hadden en bij wie thans nog een familie logeert.

De heer Nederlof is zo vriendelijk ons inzage te geven van de brieven, die ongetwijfeld voor de vele Antwerpenaren hier ter stede van belang zijn.

De heer Sneijders dan, die zijn woning en bezittingen ongeschonden teruggevonden heeft, schrijft aan zijn familie, na een beschrijving gegeven te hebben van de toestand der stad Antwerpen:

“Bij ontvangst van deze brief, tracht zo spoedig mogelijk allen terug te keren. Rijden tot Bergen op Zoom; dan de stoomtram tot Zandvliet. Tracht daar een kar te krijgen, die u brengt tot aan de poort. Niet de voet. Vrees niet het minste bij het intreden van de stad. Op de terugweg zult ge vele Duitse soldaten zien, die heel braaf zijn en aan ieder vriendelijk goede dag wensen en zelfs de burgers helpen met eten en kleren. Keer allen spoedig terug.”

In een tot de heer Nederlof gerichte brief schrijft de heer E. Sneijders: “Wil de goedheid hebben onze ouders in te lichten, dat wij te Antwerpen zeer goed zijn aangekomen. Alles is heel kalm en zeer rustig. Elkeen mag vrij binnenkomen en de Duitse soldaten zeggen niets.”

Aan het slot van de brief staat:

... Kom zo spoedig mogelijk terug. Wij zijn hier zeer tevreden. Al onze bezittingen zijn opperbest bewaard. Niets is geschonden. We hebben reeds lekker geslapen in ons bedje hier en verlangen niets meer dan onze familie.”

Belgische vluchtelingen.

De voorzitter van het Belgische steuncomité te Middelburg, mr. Rijkers, lid van de Belgische kamer, is heden met familie en verschillende vrienden naar Antwerpen teruggekeerd. Van de gelegenheid om gratis biljetten tot Essen te bekomen hebben tot 12 uur vanmorgen slechts 30 personen gebruik gemaakt.

Uit Breda zijn heden talrijke Belgische vluchtelingen naar Roosendaal gegaan met het plan vanmiddag naar Antwerpen terug te keren.

Men meldt ons uit Zundert:

Vele vluchtelingen keren van hier weer naar Antwerpen terug, vanmorgen en gisteren volgens officiële opgaven totaal 4000. Thans zijn hier nog 8 à 9000 vluchtelingen. Er heeft zich een geval voorgedaan van difterie met dodelijke afloop.

Drie Engelse vrouwelijke journalisten zijn even in Vlissingen gekomen om de toestand in Zeeland op te nemen en in Engeland hulp te vragen.

Hedenmorgen is een kleiner aantal vluchtelingen aangekomen.

Het te Breda gevestigde comité van uitgeweken Belgen heeft bekend gemaakt, dat heden van Roosendaal naar Merksem vier treinen zullen lopen voor het vervoer van terugkerende vluchtelingen. De stemming onder de vluchtelingen is hier zeer hoffelijk, doch de weerzin tegen de terugkeer lijkt niet meer zo groot. Het comité kan slechts zachte drang tot terugkeer uitoefenen en wil geen verantwoordelijkheid op zich nemen. Het vluchtelingencomité zorgt voor de gratis doorzending naar Roosendaal aan allen, die de terugreis wensen te aanvaarden.

Te Delft zijn gevallen van difterie geconstateerd onder de Belgische uitgewekenen, ondergebracht in het gebouw voor Scheepsbouwkunde der Technische Hogeschool.

De patiënten zijn geïsoleerd.

Men schrijft ons uit Culemborg:

Heden zijn reeds 16 vluchtelingen van hier naar Wetteren teruggekeerd.

Hedenochtend heeft te Hansweert de heer Snoeck Henkemans met de burgemeester van Hontenisse en Kruiningen en de militaire en maritieme commandanten overleg gepleegd. Buitengewone maatregelen voor de plaatsing van 10.000 vluchtelingen zijn dringend nodig gebleken: de maatregelen van de heren Snoeck Henkemans, Collot d'Escury en Dominicus bleken volkomen te harmoniëren.

Geïnterneerden.

Uit de Koninklijke Militaire Academie te Breda zijn hedennacht twee geïnterneerde Belgische soldaten gevlucht.

Vanmorgen zijn zes Belgische soldaten, welke vannacht een schermutseling gehad hebben met de Duitse grenswacht, bij Zundert over de Hollandse grens gekomen. Zij worden te Breda geïnterneerd; het zijn vrijwilligers.

De infanteriekazerne te Leeuwarden is aangewezen voor interneringsdepot van Belgische militairen. Maandag a.s. zullen, om het depot te Amersfoort te ontlasten, 1200 Belgische militairen naar Leeuwarden worden overgebracht.

Hedenmorgen zijn te Utrecht terug enige wagens met Belgische geïnterneerden voorbij gekomen, die van Vlissingen naar Harderwijk werden vervoerd.

Rotterdam. Belgische vluchtelingen.

Het loopt nog niet hard met de terugkeer van de alhier verblijf houdende vluchtelingen naar Antwerpen. Met de Stad Zierikzee, die de firma J. en A. van der Schuyt hedenmorgen om 6 uur naar Antwerpen liet varen, vertrokken er een goede honderd. De chef der rivierpolitie de heer F. van 't Sant maakt de reis mee.

Voor de treinen naar het zuiden werden in de voormiddag aan het station Delftse Poort voor Antwerpen ongeveer 50 plaatsbiljetten genomen.

De dames en heren, leden van de Ontwikkelingscommissie der Algemene Commissie tot Steun, hebben besloten a.s. maandag 's namiddags te 2 u 30 in de Salon Doele, Coolvest alhier, een concert te geven, uitsluitend toegankelijk voor Belgische vluchtelingen.

Voor dit concert hebben hun welwillende medewerking toegezegd de dames mevrouw van Tricht-Urlus, (sopraan), Van der Meer-Offers (alt) en mejuffrouw Jeannette Cyfer, (piano) en de heer Carel Blitz (viool).

's-Gravenhage. Geïnterneerden.

Hedenmorgen half acht zijn de 1500, op Ockenburg bij Loosduinen, geïnterneerde Belgische militairen, naar het emplacement van de staatsspoorweg alhier gemarcheerd, om in een 30-tal wagens van Belgische spoorwegmaatschappijen overgebracht te worden naar het interneringskamp te Gaasterland, waar zij in voor dat doel opgerichte barakken zullen worden ondergebracht. Op Ockenburg

was de troep gelegerd in tenten, waardoor de mannen last van de koude kregen.

De overbrenging geschiedde door een detachement infanterie ter sterkte van 50 man, onder commando van de eerste luitenant Alofs van het 17^e regiment infanterie uit den Bosch.

Enkelen van de geïnterneerden werden tot aan de trein begeleid door alhier gehuisveste familieleden en kennissen.

Het emplacement van de staatsspoorweg was afgezet door de politie te paard en te voet. Verder waren aanwezig de stationscommandant majoor baron van Slingerlandt en de hoofdcommissaris van politie de heer Versteeg, terwijl de bekende schilder van militaire onderwerpen, de heer Hoynck van Papendrecht, ijverig schetsen maakte.

Bij het vertrek van de trein wuifden de Belgen met petten en zakdoeken.

Berlijn, 17 oktober. Uit het grote hoofdkwartier:

Te Brugge en Oostende is veel oorlogsmateriaal buitgemaakt, o.m. een groot aantal geweren met schietvoorraad, benevens 200 bruikbare locomotieven.

Breda, 17 oktober. Teruggekeerde reizigers verhalen, dat terwijl donderdag het binnenkomen en verlaten van Antwerpen slechts van 4 tot 6 uur 's morgens en 's avonds toegestaan werd, deze bepaling gisteren is opgeheven. Er zijn meer cafés geopend, benevens enkele winkels. Gisteren was weer voor het eerst vers brood verkrijgbaar gesteld. Melk was evenwel nog niet te koop. De trams rijden nog niet. De waterleiding is op vele plaatsen hersteld. Gisterenmorgen werd

een vleeshouwerij door Duitse matrozen opengebroken, doch het vlees dat zich daarin bevond, was reeds bedorven.

Op straat was het nog zeer stil. De Duitse bezetting gedroeg zich goed en wisselde groeten met de voorbijgangers. Op de hoeken van vele straten zijn gisteren mitrailleurs opgesteld, terwijl bij de middenstatie op de Keizerlei veldgeschut achter zandbarricaden opgemerkt was.

Ook gisteren bevonden zich nog niet veel vluchtelingen op de terugweg naar Antwerpen. Een Nederlander, die per rijwiel naar Antwerpen reed om de schade op te nemen, was er getuige van, dat zijn metgezel, eveneens een Nederlander, door een Duits soldaat van zijn rijwiel werd beroofd. Men wilde ook het zijne afnemen. Hij protesteerde evenwel, ook toen men hem een bon tot betaling aanbood. Een luitenant, tot wie onze zegsman zich wendde, liet hem vrijuit gaan en berispte zijn ondergeschikten.

Andere soortgelijke gevallen, die dezelfde afloop hadden, geven de indruk, dat een gepast flink optreden in geval van nood en een tijdige indiening van gerechtvaardigde klachten veel tot handhaving van goede rechtstoestanden kunnen bijdragen. Een Nederlander, te Kiel woonachtig, vond zijn huis opengebroken en de bedden beslapen, doch niets vernield. De Duitse soldaten, die een onderdak hadden gezocht en hun voedsel in de woning hadden voorbereid, lieten zelfs een groot petroleumstel bij hem achter.

Londen, 17 oktober. Perkin, de correspondent van de Daily News, seinde gisteren van het kanaal, dat Oostende donderdag ontwaakte in afwachting van de intocht der Duitsers. De vorige avond waren duizenden vluchtelingen bijeengekomen in de hoop de volgende morgen met een schip te kunnen vertrekken, doch geen schip kwam er opdagen. Enige honderden hadden reeds een toevlucht gezocht in

langs de kade liggende vissersboten, om zich naar Frankrijk of Engeland te begeven. De achtergebleven menigte keek nog verlangend over de zee uit naar iets wat op een schip geleek.

De stad was verlaten. Geen menselijk wezen was op straat te zien. De winkels waren gesloten, de luiken dicht, en geen voedsel was er te verkrijgen.

Om 10 uur in de morgen stapte ik naar de kade, vertelt de correspondent verder. Ik had gehoord, dat de Duitsers slechts twee mijlen weg waren. Enige opwindning heerste er op de kade bij de handkarren, die gevuld waren met door de burgerwacht afgelegde geweren en schietvoorraad. Zodra er verteld werd, dat de Duitsers werkelijk naderden, werden deze zaken in zee geworpen.

Op dezelfde kade ontmoette ik zes andere correspondenten en we waren zo gelukkig het hospitaaljacht Grace Darling te vinden, dat zich voor het vertrek gereed maakte. Het jacht was op het nieuws van de nederlaag der Duitsers door de bemanning verlaten en op het laatste ogenblik moest een nieuwe bemanning gevonden worden. Dit was een moeilijk werk, daar zij die daar nu langs de kade waren samengestroomd, vluchtelingen uit de dorpen waren. Nadat een bemanning bijeen was gezocht, bleek de machinist een orgeldraaier te wezen, die met grote tegenwoordigheid van geest deze enige gelegenheid om weg te komen had aangegrepen.

Ons troepje kwam aan boord van het jacht met een kleine barkas, die de laatste boot was, welke van de verlaten stad vertrok. Menige traan werd door de vluchtelingen gestort, toen het vaartuigje wegging.

Daar hoorde ik roepen: "Ze zijn er!". Ik zag van het jacht af een uhlaan, vergezeld door twee militaire wielrijders, snel over de

draaibrug komen, die op de weg naar Blankenberge over de haven lag, waar wij ons bevonden. Vijf minuten later, en weer gingen er zes uhlanen de brug over. Toen waren het er twaalf, voorafgegaan door officieren in auto's en wielrijders. Ze werden door weer anderen gevolgd. De Duitsers begaven zich naar het stadhuis.

Intussen was onze machinist bezig de machines aan de gang te krijgen. Wij werden ongeduldig, toen de Duitsers in de nabijheid van de kade kwamen. Evenwel nestelden zij zich nu nog blijkbaar in de stad. Wij deden een poging, om het jacht met onze kleine barkas op sleeptouw te nemen en dat ging ook enige tijd goed, zodat we eindelijk in de open zee waren.

Vandaar kon men zien, hoe de Duitsers langzaam naar de promenade liepen. Een aantal uhlanen stonden voor de Kursaal.

De correspondent verhaalt dan verder, dat acht man van het jacht nog wilden gaan zien, of zij op het laatste ogenblik nog van dienst konden zijn. Ze begaven zich met de barkas in de richting van de steiger, doch werden vandaar uit door Duitse infanteristen beschoten, zodat men ijlings terugkeerde.

Het jacht moest ten slotte onder zeil gaan, omdat de zogenaamde machinist het maar opgaf.

Van de Brabantse grens.

Zundert, 17 oktober. Vanaf heden loopt weer de elektrische tram van Brasschaat tot het Oude Bareel in Merksem, de voorstad van Antwerpen.

In Brasschaat is gisteren een bierbrouwer door drie dronken Duitse soldaten doodgeschoten. De Duitse commandant heeft onmiddellijk een onderzoek ingesteld en de soldaten zwaar gestraft. In deze

ontrek heeft men ook een villa opengebrouken en de wijnkelder geplunderd.

Ik verneem, dat dr. Franck benoemd is tot burgemeester van Antwerpen.

Van de Limburgse grens.

Maastricht, 17 oktober. Het bericht omtrent de nieuwe Belgische bankbiljetten van gisteren kwam uit officiële bron. Zeer toevallig ben ik thans in staat door een brief, die ik gisteravond van een bankier uit Brussel ontving, een andere kijk op het geval te geven. Hij schrijft: jammer dat de Belgische vluchtelingen last ondervonden met het wisselen van de nieuwe bankbiljetten, die de beeltenis van Leopold I dragen. Zij hebben beslist dezelfde waarde als de oude biljetten. Nieuwe biljetten met de beeltenis van Leopold I zijn er van 20, 100, 500 en 1000 frank.

In het begin van de oorlog werden biljetten uitgegeven van 5 frank, naderhand nog biljetten van 1 en 2 frank. Toen de zetel der Nationale Bank van België bij het naderen der Duitse troepen van Brussel naar Antwerpen werd verplaatst, werden alle hier aanwezige bankbiljetten meegenomen of verbrand. Nu kwamen echter de bankinstellingen hier in een kwaad parket. Immers zij onderhielden bij de Nationale Bank een rekening-courant, waarop zij voor zeer grote bedragen crediteur waren. Toen de Nationale Bank hier dus geen biljetten meer had, ontbraken ook de kasmiddelen voor de particuliere bankinstellingen. Gedurende enige dagen waren die dan ook gesloten

Om aan die toestand een einde te maken is de Nationale Bank toen overgegaan tot het drukken van nieuwe biljetten (waaronder ook begrepen zijn die van 1 en 2 frank), teneinde de bedragen die

particulieren en bankinstellingen te goed hadden in rekening-courant te kunnen uitbetalen. Vandaar dat op de bewuste biljetten staat "Comptes courants", respectievelijk "rekening courant". Er bestaan twee soorten biljetten van 5 frank, het ene groen, het andere bruin. Het laatste werd in Antwerpen gedrukt en was in Brussel tot nu toe niet in omloop.

Aan de Zeeuwse grens.

Aardenburg, 17 oktober. De tram Brugge-Aardenburg rijdt weer met Duits verlof.

Uit Duitsland.

Maastricht, 17 oktober. Te Aken zijn 8000 man Oostenrijkse troepen aangekomen, die bij Antwerpen aan het beleg hadden deelgenomen. Zij zullen naar Krakau gezonden worden.

Berlijn, 17 oktober. De oorlogscorrespondent van de Vossische Zeitung meldt uit Antwerpen, dat in de persafdeling van de generale staf te Antwerpen bewijzen zijn gevonden, dat het Belgische militaire bestuur zelf berichten heeft verspreid over wreedheden, welke door het Duitse leger begaan zouden zijn. Op deze en andere wijze is de vrees van de Belgische bevolking voor het Duitse leger onvermijdelijkerwijze aangewakkerd. Zo zijn te Antwerpen ook platen gevonden, waarop Duitse soldaten in priesterkleding waren afgebeeld, terwijl zij de heilige ceremoniën in de kerk na aapten en andere soldaten wenende vrouwen met de kolf uit het gebouw stootten.

Op het ogenblik is de verhouding van de bevolking tot de Duitse bezetting goed en heeft er zelfs menigvuldige aanraking plaats.

De oorlogstoestand.

“Op onze linkervleugel strekt zich de actie der bondgenoten uit van de streek bij Ieper tot aan de zee”, met deze woorden is het, dat de Franse officiële mededeling van gisteren gewag maakt van het doordringen van de Duitsers tot de Belgische kust. Er staat echter niet bij vermeld op welke punten het front aan de kust stoot, hetgeen ons in de eerste plaats belang moet inboezemen. Uit de onderscheidene particuliere berichten mag men echter de gevolgtrekking maken, dat dit punt tussen Oostende en Veurne in ligt, dat het front zich dus van de kust af zuidwestwaarts langs de grens van Frankrijk en België uitstrekt.

Nu Antwerpen gevallen is en de rest van het Belgische leger te Oostende ingescheept of naar Frankrijk afgetrokken is, zal een groot deel van de Duitse troepen, die voor de operaties aldaar gebruikt werden, vrij komen en heeft men deze dus naar alle waarschijnlijkheid in Noord-Frankrijk te verwachten. De krachtstoening van het Duitse leger door deze vermeerdering met zegevierende troepen zal zeer zeker groter zijn dan die van het geallieerde leger door de toevoeging van de rest van het geslagen Belgische leger.

Gent.

De Duitse bladen melden, dat bij een voorlopige bezichtiging van de bouwkundige monumenten te Gent door geheimraad von Falke gebleken is, dat de stad generlei schade heeft gekregen. Zelfs geen vensterruit is gebroken. Uit de Sint-Baafskerk is het altaar van de gebroeders van Eyck met twee altaarschilderijen van Rubens en Gerard van der Meire reeds op 3 augustus verwijderd en naar Londen overgebracht.

Oostende.

De Times verneemt uit Folkestone, dat daar donderdagmiddag twee stoomschepen van de Belgische staatsspoor aankwamen, maar niet rechtstreeks uit Oostende. Het waren de Princesse Henriette en de Léopold II, twee schepen die verleden week het laatst van Antwerpen vertrokken waren. Ze stoomden vrijdagmiddag weg, nadat zijn elk bijna 2000 passagiers uit boten, vlotten enz. op de rivier hadden opgenomen. De Princesse Henriette verliet woensdagmiddag Oostende met soldaten en uitgewekenen. De soldaten werden in Frankrijk geland en de vluchtelingen donderdag te Folkestone aangebracht. De Léopold II bracht woensdag een groot aantal vluchtelingen naar Folkestone en keerde terug, om er meer te halen, maar kreeg een waarschuwing om niet naar Oostende te gaan. Daarop is zij, na te Duinkerken gewacht te hebben, te Folkestone teruggekeerd. De kapitein verklaarde, dat er te Oostende geen levende ziel meer was en dat zeer velen in roeiboten een heenkomen naar Frankrijk hadden gezocht.

Aan de linkervleugel der bondgenoten.

De militaire medewerker van de Times verklaart, dat de triomfantelijke intocht van het Duitse leger in Antwerpen dit vrij kostbaar te staan is gekomen. Terwijl hij plaats had, glipte het Belgische veldleger, dat onderschept had moeten worden, weg. De gevechten in de nacht van de 12^e op de 13^e, bij Gent, hingen ongetwijfeld met die aftocht samen, die buiten verwachting slaagde. De linie van de bondgenoten in Noord-Frankrijk loopt nu blijkbaar over Atrecht, Albert en Lassigny naar de Oise, waar zij aansluit op de algemene linie van de stellingen meer oostwaarts.

Om Dendermonde.

Een onzer oorlogscorrespondenten schrijft:

Dinsdag, 29 september.

Langs de weg rukken telkens nieuwe troepen aan. Onze auto vliegt in de avond terug naar Antwerpen. Het parool, dat afgezien van buitengewone omstandigheden, elke dag om 12 uur vernieuwd wordt, wordt ontelbare malen door de chauffeur aan de schildwacht toegevoegd, die ons door het zwaaien van een rode lantaarn tot stilstand heeft gebracht. Er heeft zich bij ons voor het vertrek uit Grembergen een klein gezelschap aangesloten, bestaande uit drie ambulanciers, waaronder een Engelse vrijwilliger, en drie dames. Een van hen, een Hollandse, heeft zich zeer verdienstelijk gemaakt tijdens de verwoesting der stad, door stappen te doen bij de generaal Von Boehn om de vernieling van een ambulance en een klooster te voorkomen. Zij allen zitten in de Rode Kruisauto, en dit moet met het oog op het volume van twee der dames een waagstuk geweest zijn; althans de Engelsman, een oud-kapitein van de grote vaart, en voor geen kleintje vervaard, slaakt een diepe zucht van verlichting, als we hem uit zijn barkas in de onze overloodsen.

In Sint-Niklaas stappen wij uit, om ons wat te verfrissen. In een groot gezelschap gevluchte notabelen treffen we de volksvertegenwoordiger V. die ons een merkwaardig voorwerp laat zien, namelijk een brandbom. Ik had er van gehoord, maar er nog nooit een van in handen kunnen krijgen. Het was een cilindrische bus, ter lengte van ongeveer 15, en met een diameter van ongeveer 6 cm. Ter zijde bevindt zich een kleine opening met een doorsnede van enkele millimeters, die met een kleine bus gesloten kan worden. Aan een der zijvlakken van de cilinder zijn nog de sporen zichtbaar van een tweede aan de eerste gesoldeerde bus, die niet kon worden teruggevonden. Het scheen ons toe, dat het apparaat, met een licht ontbrandbare stof als benzine gevuld, op de een of andere wijze verwarmd werd zodra het moest worden gebruikt, bv. met behulp van de inhoud van het tweede aan gesoldeerde busje; het effect zou

dan dit zijn: dat door de ontschroefde opening een lange straal benzinedamp de intensiteit van de brand kwam vermeerderen.

Op een aangehecht plaatje was de naam van de fabriek gegrift: "Mannesmann Werke". Als ik me niet vergis, wordt er door deze fabriek veel munitie aan het leger geleverd. Van de eerste secretaris der "Commissie van enquête" vernam ik trouwens, dat vier soorten van werktuigen bij het Duitse leger in gebruik zijn, die uitsluitend dienen om brand te stichten, namelijk gewone spuiten, waarmee nafta tegen de wanden der huizen gespoten wordt, die ten dode opgeschreven zijn; pastilles van schietkatoen; idem van een samengeperste massa, mengsel van vaste petroleumresiduen; en eindelijk de zoeven door mij beschreven oneigenlijk brandbom genaamde werktuigen. Het Duitse leger beschikt dus over een uitgebreid stel instrumenten tot brandstichting, en men moet erkennen, dat het evenals in allerlei andere opzichten, ook hierin meesterlijk is verzorgd.

Het kamerlid V. biedt aan, mij behulpzaam te zijn, en spreekt een rendez-vous af voor de volgende dag. Terwijl wij naar huis rijden, beleven we nog even een onaangenaam ogenblik doordat een post, die niet van een lantaarn voorzien is en waarvan wij in het pikdonker niets hadden gezien, plots vlak voor ons de geweren kruist. Een zware ruk, en we houden met schrik stil. Maar ik beloof u, dat wij tegen die mensen, die op ons zouden moeten hebben schieten, als we niet gestopt hadden, enkele minder voegzame woorden gebruikt hebben. Onze chauffeur is een Fransman, die vrijwilliger geworden is in het Belgische leger, daar hij het Franse niet meer heeft kunnen bereiken; hij heeft in Luik de auto van generaal Leman bediend, en zal dus niet van verdiensten als autogeleider ontbloot zijn geweest, maar hier kent hij de weg niet in dit waterland, waar alle weggetjes met de lange wilgen en een achtergrond van wuivend riet zozeer op elkaar gelijken. Na een eindeloos gedool door eentonige landerijen, waar in

de late avond geen rimpeling van het oorlogsgewoel merkbaar is en alles nu evenals sedert duizend jaar elke avond in dezelfde sluimer gedoken ligt, komen wij achter het helle schijnsel te laat over de Schelde tussen de waakzame posten in de oude stille stad terug.

Woensdag, 30 september.

Te Lokeren vind ik een uitgebreid gezelschap, waaronder de volksvertegenwoordiger V. die thans niet veel lust voelt, aan zijn voornemens van de vorige dag gevolg te geven. Vluchtende boeren hebben namelijk hier het nieuws gebracht, dat de Duitsers heden opnieuw Dendermonde bezet hebben, en dat een hevig artilleriegevecht aan de gang is over de Schelde. Ik besluit daarop, met de jonge industrieel V. B. uit Dendermonde te beproeven, langs de Schelde zo dicht mogelijk bij de stad te komen. Wij nemen het buurttreintje naar Dendermonde, dat gisteren nog tot Grembergen ging, maar heden niet verder gaat dan Zele. De stationschef van Grembergen is op de loop gegaan: men kan heldhafter zijn, doch niet verstandiger in zulke omstandigheden. Te Zele slaan wij de weg in naar Zeledijk, waar de grote weg naar de dijk afbuigt. De controle is streng. Langs de hele lengte van de dijk zijn troepen geposteed die onze stukken onophoudelijk controleren. We lopen onder bedekking van de dijk, die juist manshoog is. Een enkele kogel van de overkant suist over ons heen. Alleen daar, waar de dijk wat lager is, moeten wij gebukt lopen, en vooral in de nabijheid van de hoofdmacht der langs de Schelde geposteerde troepen, waar de dijk over een afstand van een honderdtal meter tot het midden van de borst reikt, is het gebukt lopen hoogst onaangenaam. Richt men zich echter even op, dan fluit terstond een kogel over de dijk of sist in het zand en dit is voldoende aanmoediging om met het bukken voort te gaan. Gelukkig schiet de Duitse infanterie gemiddeld zeer slecht.

Reeds gisteren hebben wij vernomen, dat de rol der Belgen zich voor heden beperkt tot zuiver defensieve maatregelen. De IVe divisie moet voorkomen, dat de Duitsers over de Schelde komen. Er heerste een zenuwachtige woede onder de troepen. Er is zojuist van de overzijde door burgers geschoten, zonder effect overigens. En door boeren is gerapporteerd, dat Duitsers zich in burgerkleden gestoken hebben, en stelling genomen hebben in de verwoeste huizen en in het riet aan de oever. Vanmorgen is een kar met balken aan de overzijde voorbijgetrokken; waren dit geen verklede Duitsers, die materiaal zamelden onder de bedekking van hun civiele kledij?

Er wordt order gegeven om op elke burger te schieten die aan de overkant zichtbaar wordt. De woede is ook daardoor te verklaren, dat sommige boeren als spion in het belang van de vijand werkzaam zijn. Zij komen onschuldig wat kijken, en keren dan met kostbare inlichtingen bij de Duitser terug. Men moet dit werkelijk ontstellende verschijnsel verklaren door de ongelooflijke intimidatie, die de vijand bij de landsbevolking bereikt heeft. Het hart van de boer hangt aan zijn bezit; al zijn gedachten bewegen zich enkel nog maar om de verzorging van zijn eigendommen. Wanneer een consequente en onmeedogende vijand hem veiligheid voor hem en zijn gezin belooft, en ongestoord bezit van huis en akkers, op voorwaarde dat hij inlichtingen over de posities zijner landgenoten verstrekt, dan is dit een duivelse verzoeking.

Aan de overkant had men uit een huis met een witte doek gewuifd; terstond was een fusillade op de vensters geopend, want het wuiven was geïnterpreteerd als een opzettelijk tergen van de Belgen door Duitse soldaten, die men overigens in het huis niet had gezien. Hoe makkelijk had dit gewuif niet anders kunnen worden vertolkt, bv. als het uitslaan van een doek. Want hoe onwaarschijnlijk dit klinken moge, terwijl het grootste deel der bevolking in de nabijheid van Dendermonde gevlucht was, waarin hier en daar in de hoeven de

mensen gewoon hun gang blijven gaan. 's Morgens opgestaan om te melken, dan de landarbeid begonnen, met onverstoorbare koppigheid en onverzettelijkheid. De communicatie tussen de beide oevers was geheel onderbroken, zodat hofsteden, die alle proviand, ook in gewone tijden van deze kant kregen, nu van voedsel verstoken bleven, en zelfs niet over de dijk mochten kijken, laat staan tekens geven, zonder onmiddellijk op geweerschoten onthaald te worden.

De schrik zat er bij sommigen zo in, dat zich ten gevolge van de harde, hoewel onvermijdelijke maatregelen der Belgen een haat jegens dezen gevormd had. Eén beklaagde er zich tegenover ons over dat een vrouw, die aan de ingang van de eerste huizenrij woonde, aan Belgische soldaten, die om het een of ander gebruiksartikel waren gekomen, had geantwoord: "Alles voor de Duitsers, en niets voor jullie." Ze was trouwens kort na deze vriendelijkheid met haar beide dochters wijselijk gevlucht.

De Belgen hebben zich overal in de dijk ingegraven. Onder bedekking van planken en graszoden liggen de jongens in de tranchées uitgestrekt. Juist als wij bij de eerste tranchées aankomen, wordt er vreselijk op de Duitsers gescholden; er is namelijk bericht gekomen dat de keukens in het dorp Grembergen uit elkander geschoten zijn. Het was bekend geworden, dat een schitterende soep in voorbereiding was. Men was niet verwend, want de laatste tijd had de proviandering te wensen overgelaten. 's Morgens waren zeldzame vleessoorten voorbijgetrokken in aanlokkelijke pracht; ieder meende van verre de geur te kunnen opsnuiven, die in Grembergen uit de ketels opsteeg. Om vier uur werden de emmers met de kostelijke vloeistof verwacht, langs de dijk, en bij de verspreide batterijen. Maar om 3 uur deed een granaatkartets alle keukens uiteenspringen, en het heerlijke nat vloog als een cascade tegen de muren van de omliggende huizen; ge had het verhaal moeten horen van de estafette die het terloops vertelt in een stroom

van welsprekende, kleurrijke vloeken. Hoe kan ik de lezer een denkbeeld geven van de onbeschrijflijke woede, die de manschappen bezielt, als ten overvloede een weinig later de emmers met inmiddels koud geworden aardappels aankomen, het enige voedsel voor de avond? Van zulke factoren hangt de haat tussen legers te velde af. Vinniger dan voorheen werd op de Duitsers aan de overzijde gericht.

Een observatiepost voor de regeling van het geschut was op de dijk gevestigd. De Belgische batterijen zijn ergens in Grembergen opgesteld. De Duitsers antwoorden onophoudelijk. Voor beide partijen dient een fabrieksschoorsteen als richtpunt. Ook de kerktoeren is te midden van de verwoestingen blijven staan. Als volgens gemeenschappelijke afspraak worden deze gebouwen gespaard. De onderofficier bij de observatiepost schreeuwt de afwijking links of rechts van de schoorsteen naar een volgende post door; van post tot post gaat als een echo het getal door naar de batterij, en vandaar in omgekeerde orde keert een vraag luider wordend terug. Een proefschot, wat zware heen en weer gaande syllaben, en dan plots vier schoten; kartetsen in de fabriek van Vertongen. Men schijnt daarin een verblijfplaats van enige Duitsers met een mitrailleuse ontdekt te hebben. Enkele ogenblikken na het vierdubbele schot zien wij een zwarte rook uit de gebouwen opstijgen.

We naderen de vuurlijn der Duitsers. De shrapnels vliegen over de dijk heen naar de stellingen van de Belgen. Als een reusachtig insect gonst en zoemt er iets door de lucht, onzichtbaar, en ontplooit zich als een witte bloem boven de bomen. Een zware knal, en dan uit de verte het doffe geluid van het schot. Men zoekt de Belgische batterijen. Waar is de observatiepost bij de Duitsers? Ergens in een kerktoeren?

Hun kanonnen zijn tussen Lebbeke en Sint-Gillis opgesteld. De kartetsen naderen de dijk, maar door de bomen blijft de juiste plaats van onze troepen voor de vijand verborgen. We lopen veilig, de kartetsen springen niet verder dan ongeveer 300 meter van ons af, volgens een officier. Er is echter onder deze omstandigheden niets manoeuvre-achtigs in dat geluid, dat zo gebiedend als een commando door het landschap klinkt.

Langzamerhand naderen wij de brug over de Schelde, die Grembergen verbindt met wat vroeger Dendermonde was. Een estafette, die in tegengestelde richting gaat, vertelt ons dat een der eerste schoten der Duitsers het stationsgebouw van Grembergen uiteen heeft doen spatten. Ook de batterijen schijnen geraakt te zijn, hoewel ze met grote zorg zijn opgesteld. Een schot moet ongeveer 20 man buiten gevecht gesteld hebben. De schoten waren zo juist gericht, dat de vijand volkomen moet zijn geïnformeerd. Later vertelt een kapitein mij het ontstellende feit, dat de boeren van de overkant komen voedsel halen, en, teruggekomen, aan de Duitsers de plaats van troepen en geschut van hun landgenoten verraden. Elke kerel, die om Grembergen komt sluipen, wordt met harde woorden teruggejaagd. En de soldaten zijn zo gebeten, dat zij op elke burger zonder onderscheid schieten, die van de overzijde durft komen, of daarheen wil terugkeren.

Om vijf uur zijn een Duits officier en zes soldaten vlak voor de brug doodgeschoten. Met ongelooflijke koelbloedigheid kwamen zij, de officier voorop, uit de bedekking der huizen, naar voor gelopen, waarschijnlijk om de brug met dynamiet te doen springen. Even liet men de op geen 50 meter opgestelde mitraillease over de brug spelen, en daar lagen ze dwars voor de ingang van het stadje.

De Belgische soldaat erkent trouwens bij elke gelegenheid de moed en de buitengewone koelbloedigheid van de Duitse officier die alle

moeilijke en gevaarlijke krijgsverrichtingen persoonlijk leidt en zich nog meer dan zijn eigen ondergeschikten aan het vuur van de vijand blootstelt.

Zwerftochten op het oorlogsterrein.

Een correspondent meldt ons:

Ontelbare wegen voeren uit Brabant naar het noorden van België, maar toen ik de buurt van Roosendaal en Bergen op Zoom verliet, had ik niet gedacht, dat ik bij Breda de toestand zo geheel anders zou vinden. Want een grotere tegenstelling is nauwelijks mogelijk. Bij Putte en Essen: grote drommen mensen, die of met de schrik op het gelaat Holland in of met een benepen bange uitdrukking op hun gezicht ons land uittrokken, drommen, die het verdere verkeer op de wegen stremden, de autoriteiten wanhopig maakten, en als sprinkhanen alles op hun weg opaten, zodat er geen broodkruiemel meer overbleef. Bij Baarle-Nassau daarentegen kon men zich nauwelijks een lieflijker zondagnamiddag bedenken; voor en over de grens maakten hele families een gewone Sabbatwandeling en niemand scheen zich iets van de oorlog aan te trekken.

Bij Essen en Putte: scherpe controle door militairen en douanen. Bij Baarle-Nassau heb ik noch soldaten, noch douanen aangetroffen, en we tuften vreedzaam, zoals het in een dergelijke omgeving past, over de grenzen. Het is onbegrijpelijk, dat op een afstand van enkele uren van elkaar de volmaaktste rust en de grootste wanorde kunnen heersen.

Aan dat alles denk ik als we de weg naar Turnhout afsnorren. Interessant kan het daar wel zijn, want die plaats is volgens het telegram in de Nieuwe Rotterdammer alweer door de Duitsers bezet. Dus de eerste ontmoeting met hen zou vrij spoedig volgen. Daar

komt reeds een soldaat op een fiets aan. Hoe nu? Dat is een Belg, zowaar. Hij heeft zijn geweer op de rug en trapt op leven en dood. Maar we zijn vlak voor de poorten van Turnhout, dus kunnen daar geen Duitsers zijn.

Het blijkt nu, dat de Belgische soldaat uit de forten bij Antwerpen komt, en zich nu in zijn dorpje gaat verkleden om dan als gewoon nuchter burger de oorlog verder op een afstand mee te maken.

In Turnhout blijkt dat er geen Duitsers zijn, en het reeds een week geleden is dat ze hier met een zwakke patrouille doorkwamen. Langs deze weg is ook niets verwoest, en de eerste verwoeste huizen vinden we in Retie.

Zoals ik boven zegde, is deze weg uiterst rustig, maar het rustigste van alles is toch wel het dorpje Geel, waar de bekende krankzinnigenkolonie is. De Duitsers zijn hier tweemaal geweest. De eerste keer was het uiterst rustig toegegaan, maar nu, een dag of tien geleden, zijn ze voor de tweede maal gekomen. Geheel zonder ongelukken is echter ook het bezoek door de Duitsers aan Geel niet afgelopen. Door de straten lopend, zagen de troepen in de verte enige mannen die ijlings achter een huis liepen en een deur in wilden, die niet openging. De Duitsers vonden hierin aanleiding te schieten. Een man viel, de Duitse soldaten liepen toe, en hoorden hem schreeuwen: "Ich bin Holländer!" En zo was het. Ja waarom loop je ook weg, zegden de soldaten, maar ze betoonden zich toch zeer berouwvol en brachten de man zelf bij de dokter. Zijn dijbeen is echter totaal verbrijzeld en het geld, dat hij in de broekzak had, is door het schot doorboord en gedeeltelijk in zijn been gedrongen; men gaf mij een 50 centiem stukje, dat eerst na een week uit de wonde gehaald was.

Ook een jonge Belg, die aan het hout sprokkelen geweest was en daarbij onvoorzichtig genoeg was lege cartouches in zijn zak te steken, werd gefouilleerd en op staande voet in de straat doodgeschoten. Als men beseft, dat in Geel bijna elk gezin zijn verpleegde heeft, en er in het dorp meer dan 4000 krankzinnigen verpleegd worden, kan men wel begrijpen, dat het vooral hier geraden is, alle onnodige wrijving te voorkomen. Een officier, die in de herberg een glas wijn dronk, was zeer beledigd over een man, die voortdurend op hem wees en dan dom lachte, tot hem verteld werd, dat hij hier met een der verpleegden te maken had.

Bijna elk dorp heeft zijn geschiedenis sedert de oorlog ...

Nu Antwerpen gevallen is, worden naar deze streken geen meel en andere levensmiddelen gevoerd, die nog steeds geregeld in treinen van daar aankwamen. De treinverbinding in het noorden van België was, tot de Duitsers twee weken geleden het gebied bezetten, goed geregeld en in het vrije gebied liepen alle treinen naar Holland, terwijl het via Herentals en Lier ook naar Antwerpen ging. Nu is dat alles uit. Steenkolen zijn er ook niet meer en in de meeste gemeenten is de gasfabriek stopgezet.

Bij de spoorwegovergang te Aarschot zien we de eerste Duitse soldaten op deze tocht. Eén springt er naar een voorwerp dat wij op een goede honderd meter afstand voor een kanonnetje houden. Er stijgt plots een rookwolkje op ... Het ding is op ons gericht en we leven nog! Naderbij gekomen, blijkt het een kleine zwarte veldhaard te zijn. De kok heeft het deksel van de soepketel opgelicht om naar het eten te zien, vandaar het kleine wolkje. Ofschoon we geen woord tegen elkaar gesproken hebben gedurende deze episode, kijken we elkaar nu aan, en schateren van het lachen. Maar een raar angstig ogenblikje hebben we toch gehad. De soldaten blijken heel vreedzame lui en ook hier blijkt de waarheid van het bijbelwoord:

“Werp uw brood uit op de wateren, en gij zult het weervinden na vele dagen.” De Feldweibel zegt dadelijk: “O, gaat u maar door, ik ken u wel.” Het is de man, wie ik in Tienen een krant gegeven heb, en die mij daarvoor het programma van het concert der Duitse kapel cadeau gedaan heeft. Zo langzamerhand krijgen we heel wat bekenden op het oorlogsterrein.

Maar ook de plaatsen worden oude bekenden.

Zo kom ik hier bij Wezemaal, waarvan de kerktoren grote gaten van ingeslagen bommen vertoont, voorbij het Chateau-les-Dames, waar ik in augustus een nacht doorbracht. De bewoners zijn nog niet teruggekeerd, maar een paar pachters hebben toch al weer veel opgeknapt. De 82-jarige grijsaard is verdwenen en niemand weet waarheen.

In Leuven ontbijten we bij een bevriende Belgische familie, die ons verhaal over Antwerpen volstrekt niet geloven wil. Het gaat nu met dit nieuwtje als met de forten van Luik. Het zal nog wel een paar weken nemen voor de val van Antwerpen geloofd wordt.

Aan de fantastische verzinsels die in België de ronde doen, komt geen eind.

Zo heeft men veel gehoord van de hotelbrand in Brussel, maar ik weet nu zeker, dat dit een leugen is en de Duitsers nog geen enkel huis in Brussel in brand gestoken hebben. Burgemeester Max zit nog steeds in een vesting, terwijl de Duitsers alle paarden en voertuigen opkopen, en door middel van lange aanplakbiljetten de Brusselaars trachten te overtuigen, dat de Engelsen hen tot de oorlog opgestookt en toen in de steek gelaten zouden hebben ...

De Engelsen hebben voor de Belgen bewondering en medelijden, maar zijn hen tevens dankbaar. Want de Belgen hebben voor de

Engelsen en Fransen de spits afgebeten. Die gevoelens heeft Engeland omgezet in klinkende munt, waarmee het de Belgische regering is bijgesprongen, en in de gastvrijheid, waarmee het tienduizenden Belgische vluchtelingen herbergt.

Ook het overige Britse Rijk toont de Belgen nu zijn dankbaarheid en medelijden. In Canada worden er hulpcomités opgericht. Te Ottawa is er een openbare vergadering geweest, waar mevrouw Vandervelde, de echtgenote van de Belgische minister van staat, heeft gesproken. De hertog van Connaught, oom van de koning van Engeland en gouverneur-generaal van Canada, leidde de vergadering en er waren verscheidene ministers tegenwoordig. Een inzameling bracht 1500 dollar op.

De Canadese regering heeft 50.000 dollar voor het Belgische hulpfonds uitgetrokken, de provincie Québec evenveel. De provincie Alberta geeft 5000 zakken meel, Nieuw Schotland rust een hulpschip uit. Andere provincies zullen volgen. Uit Ontario, waar van het jaar de appelloogst geweldig groot is, komen appelen. Reeds hebben enige landbouwers 50 karrenvrachten van allerlei producten aangeboden. De stad Toronto geeft voedsel en kleren. En zo meer.

Het Huis van Afgevaardigden van het Australische Gemenebest, heeft 100.000 pond sterling, als gift aan de Belgen geschonken. Fisher, de eerste minister, zegde dat de gift een dankbare waardering is van de heldhaftige diensten die de burgers van België aan de mensheid hebben bewezen.

Ook hoopt men in Australië 30.000 pond bijeen te krijgen om een scheepslading vlees naar België te zenden.